

Sırma, A. ve Aslan, A. (2024). Sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımının göç çalışmaları alanında değerlendirilmesi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 185-207.
doi 10.61861/spshcd.1587014

DERLEME | REVIEW

Başvuru: 17/11/2024

Kabul: 29/12/2024

SOSYAL HİZMETTE GÜÇLENDİRME YAKLAŞIMININ GÖÇ ÇALIŞMALARI ALANINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of the Empowerment Approach in Social Work within the Field of Migration Studies

Aslı SİRMA¹

Atik ASLAN²

¹ YL Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Göç Çalışmaları Anabilim Dalı, ✉ aslisirmaa@gmail.com, 0009-0001-0375-8509

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ✉ atikaslan1@gmail.com, 0000-0003-3124-4414

ÖZ

Dinamik ve çok yönlü bir yapıya sahip olan göç olgusu hem göç eden bireyleri hem de göç edilen yerdeki halkı büyük ölçüde etkilemektedir. Göçmenler; beslenme, barınma, dil, sağlık, eğitim, istihdam, sosyal uyum gibi birçok alanda sorun yaşamaktadır. Söz konusu sorunlarla baş etmek zorunda olan göçmenlerin, biyopsikososyal açıdan tam iyilik hallerinin sağlanması ve sosyal işlevselliklerini yeniden kazanmaları noktasında sosyal hizmet mesleği önemli bir yere sahiptir. İnsan hakları ve sosyal adalet temeline dayalı bir bilim ve disiplin olan sosyal hizmetin uygulayıcıları, göçmenlerle çalışırken çeşitli yaklaşımlardan faydalanmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de güçlendirme yaklaşımıdır. Bireyin kendi güçlerinin farkına varması, bu güçleri kullanarak içinde bulunduğu durumu çözmesi ve yaşamının kontrolünü eline alması güçlendirme yaklaşımının özünü oluşturmaktadır. Bu çalışmada; göçmenlerin yaşadıkları sorunların sosyal hizmetin güçlendirme yaklaşımı bağlamında değerlendirilmesi, göçmenlerle çalışırken güçlendirme temelli sosyal hizmet perspektifleri ve sosyal hizmet uzmanlarının uygulamada üstlendikleri rollerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Göçmenlerin kendilerini güçsüz ve çaresiz hissetmeleri sebebiyle var olan güç kaynaklarını kullanamaması sosyal hizmet uzmanlarının uygulamada; danışmanlık, savunuculuk, kaynaklarla buluşturma, bilgi verme, toplumla bütünleştirme gibi rolleri üstlendikleri ve göçmenlerin güçlendirilmesinde hak temelli, baskı/ayrımcılık/ırkçılık karşıtı ve çokkültürcü sosyal hizmet perspektiflerinden faydalanması durumlarından söz edilebilir. Bu bağlamda sosyal hizmette bireysel, kültürel ve yapısal düzeyde gerçekleştirilen güçlendirme yaklaşımının, göç alanında önemli yaklaşımlardan biri olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmet, göç, göçmen, güçlendirme yaklaşımı

ABSTRACT

The phenomenon of migration, with its dynamic and multifaceted nature, significantly impacts both the individuals who migrate and the people in the destination area. Migrants experience problems in many areas such as nutrition, shelter, language, healthcare, education, employment, and social adaptation. The social work

profession has an important role in ensuring the biopsychosocial well-being of migrants who have to cope with these problems and in regaining their social functionality. Social workers, which is a science and discipline based on human rights and social justice, benefit from various while working with migrants. One of these approaches is the empowerment approach. The essence of the empowerment approach is that the individual becomes aware of his/her own strengths, uses these strengths to analyze the situation he/she is in, and takes control of his/her life. This study aims to evaluate the issues faced by immigrants within the framework of the empowerment approach in social work, examine empowerment-based social work perspectives when working with immigrants, and explore the roles that social workers take on in practice. Migrants' inability to utilize their existing sources of power due to feelings of weakness and helplessness brings to the forefront the roles of social workers in practice, such as providing counseling, advocacy, connecting individuals with resources, sharing information, and promoting social integration. It can be stated that empowering migrants involves adopting rights-based, anti-oppression/anti-discrimination/anti-racism, and multicultural social work perspectives. In this context, it has been identified that the empowerment approach, implemented at the individual, cultural, and structural levels in social work, is one of the important approaches in the field of migration.

Keywords: Social work, migration, immigrant, empowerment approach

GİRİŞ

İnsanlar geçmişten günümüze kadar “savaş, doğal afet, kıtlık, hastalık, eğitimsizlik, işsizlik” gibi birçok nedenden ötürü gönüllü ya da zorunlu bir şekilde yer değiştirmiştir. Nedeni, oluş biçimi, süresi, mesafesi, yasal olup olmaması fark etmeksizin bu yer değiştirme hareketlilikleri “göç” olarak adlandırılmaktadır (Akbaş ve Yanardağ, 2023: 1). Göç eden bireyler eğitim, sağlık, barınma, istihdam, sosyal uyum gibi birçok alanda sorun yaşamaktadır. Göçmenlerin yaşadıkları bu sorunlar insan hakları ve sosyal adalet temeline dayanan sosyal hizmet mesleğini de yakından ilgilendirmektedir. Bir meslek ve disiplin olan sosyal hizmet, tarihi boyunca toplumda risk altında bulunan birey, aile, grup, toplum ve toplulukların iyilik halini sağlamak ve refahını yükseltmek için çalışmaktadır. Sosyal hizmetin temel amacı; çocuk, kadın, engelli, yaşlı, mülteci, sığınmacı, bağımlı gibi kırılgan grupların toplumdaki mevcut kaynaklara erişimlerini engelleyici unsurları ortadan kaldırmak ve ihtiyaçlarını karşılamaları noktasında bu grupların sosyal işlevselliklerini arttırmalarına destek olmaktır (Yalçın, 2020: 47).

Sosyal hizmet mesleki müdahaleleri, dezavantajlı bireylerin sorunlarını çözme, ihtiyaçlarını giderme; dezavantajlı bireylerin sosyal açıdan değişip/gelişmesine destek olma noktasında bilimsel bilgi temeline dayanmaktadır. Sosyal destek sürecinin bilimsel bilgiye dayalı bir şekilde sürdürülmesinde sosyal hizmet uzmanları çeşitli kuram ve yaklaşımlardan yararlanmaktadır (Erkoç, 2022: 49). Sosyal hizmet, mesleki oluşumundan itibaren birçok kuram ve yaklaşımı temel almış ve uygulamada bazı kuramlar zaman zaman daha baskın olarak kullanılmıştır. 1920-1960’lı yıllar arasında sosyal hizmet uygulamalarında bireysel sorunları merkeze alan ve müracaatçiyi hasta rolünde, pasif bir konumda gören medikal modelin etkili olduğu görülmüştür. Bu model, sorunların bireysel nedenlerine odaklanmış ve çevresel veya toplumsal faktörleri yeterince dikkate almamıştır. 1970’li yılların sonlarına doğru, sosyal adalet ve insan hakları perspektiflerinin güçlenmesiyle birlikte, müracaatçının pasif bir konumda tedavi edilmesi eleştirilmeye başlanmış ve medikal modele bir tepki olarak güçlendirme yaklaşımı geliştirilmiştir (Erbay, 2019: 41-43).

Geçmişte güçlendirmenin kuramsal temellerinin toplumdaki sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan kırılan gruplarla çalışan eğitimciler ile toplumsal yapı içerisinde olumlu toplumsal değişim yaratmaya çalışan toplum psikologları tarafından atıldığı görülmektedir. Güçlendirme yaklaşımı, büyük oranda 1960'lı yıllarda Brezilyalı eğitimci Paulo Freire'nin öne sürdüğü eğitim felsefesinden yola çıkılarak günümüze kadar gelmiştir. Freire, 1972 yılında yazdığı "Ezilenlerin Pedagojisi" isimli eserinde, toplumdaki dezavantajlı ve baskı altında bulunan bireylerin güçlenmelerinin sosyal eşitsizlik konusunda farkındalık sahibi olmalarına ve sosyal eşitliğin sağlanacağına karşı güven duymalarına bağlı olduğunu söylemiştir (Tuncay, 2009: 16). Freire, savunduğu eğitim felsefesini geliştirirken güçlendirmeye dikkat çekerek baskı altındaki bireyleri odağına almıştır. Bu bireylerin baskı altındaki yaşamlarını ve ihtiyaçlarını anlamaya ve söz konusu bireylerin güçlendirilmesinde toplumdaki ayrımcılığı doğuran bütün sosyal ve siyasal unsurlara vurgu yapmıştır. Freire'nin devrim niteliğindeki düşünceleri sosyal hizmette güçlendirme kuramının gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır (Yalçın, 2020: 52). Sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme kuramı, ilk olarak 1976 yılında Barbara Solomon'un "Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities / Siyah Güçlendirme: Ezilen Topluluklarda Sosyal Hizmet" isimli kitabında yer almıştır. Solomon bu eserde güçlendirmeyi, yaşamları boyunca damgalanan ve baskı altında bir yaşam sürdüren bireylerin sosyal rollerini yerine getirmeye ve bireyler arası iletişimlerini geliştirmeye destek olan şey olarak tanımlamıştır (Yıldırım, 2014: 3).

Göç alanında sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımı, göç eden birey ve ailelerin birçok alanda güçlü yönlerinin tanımlanması gerektiğine odaklanan bir yaklaşımdır. Göçmenlerin göç sürecinde yaşadıkları travma ve güçlüklerin doğru stratejik hamlelerle "güçlendirme yaklaşımında" bir araç olarak kullanılması söz konusu olabilmektedir. Güçlendirme yaklaşımı, göçmenlerin güç potansiyellerinin ortaya çıkarılmasını hedeflemektedir. Güçlendirme yaklaşımı, bu doğrultuda var olan güç kaynaklarının göç edilen yeri de içerecek şekilde her ortamda bulunması prensibini içermektedir (Saleebey, 1997; Çobanoğlu ve Tek, 2022: 193). Bu çalışmada; göç kavramı, göçün nedenleri, göç çeşitleri, göçteki hukuki statüler ve göç eden bireylerin yaşadıkları sorunlar ele alınarak göçe ilişkin bir kavramsal çerçeve çizilmiştir. Göçmenlerin karşı karşıya kaldığı sorunlar sosyal hizmet mesleğinin güçlendirme yaklaşımı bağlamında değerlendirilmiş olup göçmenlere yönelik güçlendirme uygulamalarında sosyal hizmet uzmanlarının öne çıkan rolleri, güçlendirme temelli sosyal hizmet perspektifleri ve göçmenlerin güçlendirilmesinde hem ulusal hem de uluslararası alanda bireysel, kültürel ve yapısal düzeyde gerçekleştirilen çalışmalar irdelenmiştir.

GÖÇ, GÖÇÜN NEDENLERİ, GÖÇ ÇEŞİTLERİ VE GÖÇ STATÜLERİ

Göç literatüründe kabul gören ortak bir göç tanımı bulunmasa da Uluslararası Göç Örgütü'nün (2013, s. 35-36) Göç Terimleri Sözlüğüne göre göç "bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri" şeklinde tanımlanmaktadır. Göç dinamik bir süreci ifade etmektedir. Dinamik olması nedeniyle de göçe sebep olan birçok etmen bulunmaktadır (Tekin, 2023: 5-6). Göç nedenlerini "siyasal, sosyokültürel, doğal ve ekonomik" olarak ele almak mümkündür.

- ▶ **Siyasal nedenler:** Ülkelerde yaşanan siyasal istikrarsızlık, insan haklarının ihlal edilmesi ve baskıcı yönetim anlayışından kurtulmak isteyen bireyler daha iyi bir gelecek hayaliyle başka yerlere doğru göç etmektedir. Bu göç hareketliliği ülke sınırları içerisinde yaşanabileceği gibi ülke sınırı dışındaki ülkelere doğru da yapılabilmektedir (Şimşek, 2018: 11).
- ▶ **Sosyokültürel nedenler:** Bireylerin sosyokültürel nedenli göç etmelerinin başında insan haklarının ihlal edilmesi, eğitim, sağlık, istihdam gibi sosyal hizmetlerin yetersiz olması, dini ve etnik ayrımcılıklar ve evlilikler gelmektedir. Sosyokültürel açıdan göç edilecek yeri cazip kılan nedenler ise “ayrımcılık, damgalanma” gibi durumların yaşanmaması, ortak bir dile sahip olma, demokratik ve özgürlükçü bir yönetim şekli, eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal hizmetlerin yeterli olması şeklindedir (Bayram, 2023: 25).
- ▶ **Doğal nedenler:** Deprem, küresel ısınma, sel, volkanlar, kuraklık, iklimdeki değişimler ve enerji kaynaklarının yetersizliği gibi sebeplerden ötürü yaşanan yer değiştirme hareketleri doğal nedenli göçlerden sayılmaktadır (Günay vd., 2017: 41).
- ▶ **Ekonomik nedenler:** İnsanlar daha iyi bir gelir elde etmek ve daha iyi koşullarda bir yaşam sürdürmek amacıyla yaşadıkları yerlerden göç etmektedir. Ülkeler arasındaki yer değiştirme hareketlerinin en önemli nedeni ekonomik şartları iyileştirme isteğidir (Aksoy, 2012: 294).

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski olsa da göçler yapılış şekillerine göre çeşitlilik göstermektedir. Göç türlerini “gönüllü ve zorunlu, iç ve dış, geçici ve kalıcı, düzenli ya da düzensiz göç” olarak incelemek mümkündür.

- ▶ **İç ve dış göç:** Bireylerin kendi yaşadıkları ülke sınırları içerisinde farklı şehirlere ya da bölgelere yaptıkları göçlere “iç göç” denmektedir. İç göçler kırdan-kente, kentten-kıra, kırdan-kıra ya da kentten-kente şeklinde gerçekleşebilmektedir. Dış göç ise bireylerin ülke sınırları dışına yaptıkları göçlerdir. Dış göçler savaş, çatışma gibi zorunlu nedenlerden yapılabileceği gibi daha iyi koşullarda yaşama isteği gibi nedenlerden ötürü de yapılabilmektedir (Demirhan-İnliceliler, 2019: 8).
- ▶ **Gönüllü ve zorunlu göç:** Bireylerin hiçbir baskı altında kalmadan kendi hür iradelerini kullanarak yaptıkları göçler “gönüllü göç” olarak adlandırılmaktadır. Gönüllü göçlerde genellikle ekonomik faktörlerin etkili olduğu bilinmektedir. Bireylerin yaşadıkları yerlerde “savaş, doğal afet, dini, siyasi, etnik baskı ve yıldırımlar” sonucunda kendi iradelerinin dışında başka bölgelere göç etmesi ise zorunlu olarak yapılan göçlerdir (Demirhan-İnliceliler, 2019: 10).
- ▶ **Geçici ve sürekli göç:** Süresi daha önceden belirlenmiş kısa süreli göçler “geçici göç” olarak tanımlanmaktadır. Bu göçlere, tarım, turizm ya da hayvancılık sektöründe çalışan işçiler, öğrenciler ve askerlerin yaptığı göçler örnek olarak gösterilebilir. Kalıcı göçler ise bireylerin çeşitli nedenlerden ötürü buldukları yerleri terk ederek kalıcı olarak başka yerlere yaptıkları göçleri ifade etmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 170).
- ▶ **Düzenli ve düzensiz göç:** Bireylerin gidecekleri ülkenin yasal mevzuatına göre yaptığı göçlere “düzenli göç” denir. Düzensiz göç ise bireylerin devlet sınırlarını izinsiz geçmesi ve ülkenin oluşturduğu yasaları çiğneyerek yaptıkları kayıt dışı göçlerdir (Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 17).

Geçmişten günümüze kadar çeşitli sebeplerden ötürü insanlar göç etmiş ve hukuki açıdan bu insanların haklarının korunması amacıyla çeşitli yasal statülere ihtiyaç duyulmuştur. Yer değiştirme eyle-

miyle bağlantılı olsa da göçün gerçekleşme durumlarına göre statüler arasında farklılıklar bulunmaktadır. (Aslan, 2023: 19). Bu anlamda göç literatüründe “göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici koruma, şartlı mülteci, ikincil koruma” gibi statüler karşımıza çıkmaktadır.

- ▶ **Göçmen:** Daha iyi bir hayat sürdürmek amacıyla kendi yaşadığı ülkeyi terk ederek refah seviyesi daha iyi olan yerlere göç eden bireylere “göçmen” denir. Göçmenler, genellikle yaşadıkları yerde hayati bir risk altında bulunmalarından ziyade ekonomik sorunlar sebebiyle göç ederler. Göçmenlik statüsü prosedürleri göç edilen ülkeye göre değişkenlik göstermektedir (Çiçekşöğüt, 2017: 4).
- ▶ **Mülteci:** Cenevre’de 1951 yılında “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”de ilk kez mültecilik tanımı yapılmıştır. Sözleşmedeki tanıma göre mülteci; özel, sosyal ya da siyasi bir gruba üyeliği, dini, ırkı, milliyeti sebebiyle şiddete maruz kalma korkusu bulunan ve bu korku sebebiyle yaşadığı yere geri dönemeyen ya da geri dönmek istemeyen ve vatandaşı olduğu ülkenin dışında ikamet eden kişidir (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 65). 1951 yılındaki mültecilik tanımında “...1 Ocak 1951'den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar...” şeklinde bir ibare bulunmaktaydı fakat 1951 yılı sonrasında dünya üzerinde farklı mülteci gruplarının oluşmasından ötürü (Çin İç Savaşı, Macaristan Ayaklanmaları vs.) 1967 yılında “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü” imzalanarak tanımda geçen zaman ve yer ibareleri kaldırılmıştır. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi çekince şerhi koyarak taraf olmuş ve sadece Avrupa’dan gelen kişilere mülteci statüsü verebileceğini kabul etmiştir.
- ▶ **Şartlı mülteci:** Türkiye’ye gelerek üçüncü bir ülkeye iltica etmek amacıyla Türkiye’den uluslararası koruma talep eden kişileri ifade eden bir kavramdır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa (2013, md. 62) göre üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar kişinin Türkiye sınırları içinde yaşamasına izin verilmektedir.
- ▶ **İkincil koruma:** Mülteci statüsüne sahip olan, üçüncü bir ülkeye gitmek isteyen ya da iltica ettiği ülkeden uluslararası koruma talep eden ancak bu statüleri karşılayacak ölçütlere sahip olmayan ya da bu ölçütleri yerine getiremeyen vatansız bireylere verilen uluslararası korumayı ifade etmektedir (Selçuk, 2021: 27).
- ▶ **Sığınmacı:** Mülteci olduğunu öne sürerek yaşadığı ülkeyi terk eden fakat henüz başvurusu karara bağlanmamış kişiyi ifade etmektedir. Her koşulda sığınmacıların başvuruları olumlu sonuçlanmamaktadır. Sığınmacıların, mültecilik başvuruları değerlendirilirken haklı kaygı ve korkulara sahip olması gerekmektedir. Mülteci ve sığınmacı kavramları arasındaki en önemli fark mülteciler hukuki bir statü kazanırken sığınmacılar henüz bir hukuki statü elde edememiştir (Aslan, 2023: 20).
- ▶ **Geçici koruma:** Ülkesindeki savaş ortamından kaçarak kitleler halinde Türkiye’ye sığınan bireylerin yasal statüsünün belirlendiği kitlesel göç akınlarının acil koruma kapsamında ihtiyaçlarını karşılamayı ifade etmektedir (Karakaya, 2023: 276). 2011 yılında Arap Baharı etkisiyle Suriye’de yaşanan iç savaş yüzbinlerce insanın yaşamını yitirmesine milyonlarca insanın ise can ve mal güvenliklerini korumak amacıyla komşu ülkelere zorunlu olarak göç etmesine neden olmuştur. Suriye’ye sınırı bulunan Türkiye ise bu kitlesel göçlerden en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Savaşın ilk yılları açık kapı politikası uygulayarak Suriyeli bireylere kapılarını açan

Türkiye’de, savaşın kısa bir süre sonra biteceği beklentisiyle göç eden kitleler “misafir” olarak değerlendirilmiştir. Savaşın belirsizliğini sürdürmesi ve milyonlarca insanın Türkiye’de kalıcı olarak yaşamaya başlaması Türkiye’nin göç alanında yeni yasal düzenlemeler yapmasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda 4 Nisan 2013 tarihinde “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” kabul edilmiş ve kanun 11 Nisan 2014’te yürürlüğe girmiştir. Ayrıca ilgili kanunun 91. maddesine istinaden 22 Ekim 2014 tarihinde “Geçici Koruma Yönetmeliği” Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

GÖÇ EDEN BİREYLERİN YAŞADIKLARI SORUNLAR

Göç olgusu bireylerin aidiyet yaşadıkları yapılardan kopmasına ve bilmedikleri yeni yapılarla etkileşim kurmalarına sebebiyet vermektedir. Bu etkileşimin farklı boyutları olmasından ötürü göç eden bireylerin karşı karşıya kalacağı çeşitli sorunlar da beraberinde gelmektedir (Aslan ve Güngör, 2019: 1606). Bu açıdan bakıldığında göçmenlerin yaşadıkları sorunları “beslenme ve barınma sorunu, dil bariyeri sorunu, sağlık sorunları, psikolojik sorunlar, eğitim sorunu, ekonomik durum ve istihdam sorunu ve sosyal uyum sorunu” şeklinde ele almak mümkündür.

Beslenme ve Barınma Sorunu

Abraham Harold Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin ilk basamağında bulunan beslenme şüphesiz ki insan vücudunun en temel gereksinimlerinden biridir. Bireylerin sağlıklı bir şekilde gelişmesi besinlerden sağlıklı ve dengeli bir şekilde yararlanmalarına bağlıdır. Göç eden bireylerin çoğunun sosyoekonomik düzeylerinin yetersiz olması sağlıklı ve yeterli besine erişimlerini engellemektedir. Bir insan hakkı olan barınma da bireylerin yaşamını sürdürmesinde önemli bir yere sahiptir. Göç eden bireylerin büyük bir kısmı göç ettikleri yerlerdeki kentlerin sosyoekonomik yönden iyi olmayan semtlerinde ve düşük ücretli kiralık evlerde yaşamaktadır. Bu evler genellikle ebat olarak küçük olmasına rağmen kalabalık aile üyelerinin beraber yaşadığı sağlıksız koşullara sahiptir (Sayın vd., 2026: 10-11).

Dil Bariyeri Sorunu

Dil bireylerin kendilerini iyi bir şekilde ifade etmelerindeki en önemli araçlardan biridir. Bu nedenle göçmenler yeni geldikleri yerdeki dile yabancı olmaları sebebiyle birçok açıdan sorun yaşamaktadır. Eğitim, sağlık, istihdam gibi tüm sosyal alanlarda dil bilmemek göçmenlerin kaynaklara erişimlerini engellemektedir. Özellikle kendi ülkelerinden başka bir ülkeye göç eden bireyler, geldikleri yerdeki dili öğrenemedikleri için ya başka göçmenlere ya da göç ettikleri ülkede doğan ve o ülkenin dilini iyi konuşan çocuklarına bağımlı bir yaşam sürdürmek zorunda kalabilmektedir (Özdemir-Ocaklı, ve Arslan-Özdemir, 2023: 241).

Sağlık Sorunları

Göç öncesinde, göç esnasında ve göç sonrasında göç eden bireyler birçok stres faktörüyle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle göç eden topluluklarda kırılğan bir yapıda olan çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler ve kronik hastalıklara sahip bireyler risklere karşı daha savunmasızdır. Bu kırılğan gruplardaki bireylerin sağlık durumu hem fiziki koşullar hem de sağlık hizmetlerine tam erişimlerine bağlı-

dır (Solgun ve Durat, 2017: 142). Göç olgusu göçmenlerin biyopsikososyal sağlıklarını birçok açıdan olumsuz olarak etkilemektedir. En yaygın olarak görülen ve ölümlere sebebiyet veren sağlık problemlerinin başında ise bulaşıcı hastalıklar gelmektedir. Salgınlar sebebiyle birçok göçmen hayatını kaybetmektedir. “Kızamık, akut solunum yolu hastalıkları, ishal yapıcı hastalıklar, tüberküloz” gibi bulaşıcı hastalıklar göç eden bireylerde daha sık görülmektedir. Göç eden bireylerin dil bilmemeleri, sosyoekonomik açıdan iyi bir yaşam sürdürememeleri, sağlıklı beslenememeleri, hijyen konusunda yetersiz ve kötü yerlerde yaşamaları gibi sebeplerden ötürü bulaşıcı hastalıklara yakalanma riskleri daha fazladır (Ertem, 1999; Topçu ve Beşer, 2006: 39).

Psikolojik Sorunlar

Sosyal bir değişim süreci olan göç olgusu, birçok farklı faktörü de yanında getirmektedir. Bu faktörlerin başında göç eden bireyin yeni geldiği yerdeki toplumun kültürüne uyum sağlayamaması gelmektedir. Göç eden bireylerin farklı kültürde olan yerel halkla bir arada yaşaması, var olan farklılıklarla baş etme süreci ve bu konuda yaşadıkları zorlukları yenmeleri gerekmektedir. Yeni hayat tarzına uyum sağlamaya çalışırken göç eden bireyin, kendini yalnız ve yabancı hissetmesi, sosyal izolasyona tabi olması, geldiğine pişman olma durumu ve bulunduğu yerde değersizlik hissine kapılması gibi duyguların yoğun olarak yaşanmasından ötürü göçmen bireyde stresin etkisi daha belirgin olmaktadır. Göç sonrası yaşanan yoğun stresle baş etmede zorlanan göçmen birey depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu gibi çeşitli psikolojik sağlık sorunları açısından da risk altındadır. Göç deneyimi bulunan bireylerin ruh sağlıklarının gözetilmesi noktasında, hayat biçimleri, geldikleri yerlerde yaşadıkları güçlükler ve bu güçlüklerle baş etme seviyelerinin alanında uzman sağlık çalışanları tarafından değerlendirilmesi birey ve toplum açısından da önemli bir noktadır (Tuzcu ve Bademli, 2014: 56).

Eğitim Sorunu

Göç deneyimi yaşayan bireyler için eğitim, hem yeni yaşam şartlarına uyum sağlama hem de geçmişteki olumsuz deneyimlerden kurtulmanın önemli bir aracı olarak görülmektedir. Göçmen çocukların okullarda eğitim imkanlarından faydalanması amacıyla alınan önlemler veya alınması gereken önlemler artırılmış olsa da günümüzde eğitim hakkına erişimde çeşitli sorunlarla karşılaşan göçmen çocukların hala önemli bir kısmı eğitim sürecine dahil edilememiştir. Okula kayıt yaptırabilen göçmen çocukların okula devam etmesi, okul terki riskinin önüne geçilmesi, eğitim müfredatının içeriği, şekli ve zamanı, eğitimcinin bilgiyi aktarım yöntemi, çocuk işçiliğinin de bir sebebi olan ekonomik yetersizlikler gibi birçok sorun çocukların eğitim yaşamlarında önemli rol oynamaktadır. Bu sorunlarla baş etme noktasında toplumdaki bütün kesimlerin iş birliği içerisinde hareket etmesi ve çeşitli meslek gruplarının bir araya gelerek çözüm üretmesi gerekliliğini doğurmaktadır (Eren, 2019: 214).

Ekonomik Durum ve İstihdam Sorunu

Kitlesel göçler, şehirlerin sosyokültürel şeklini, demografik yapısını ve ülke ekonomisinin değişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Göçten etkilenen bölgelerdeki yapısal ve sosyokültürel değişim ve dö-

nüşümler, iş olanakları, kentin yönetim anlayışı, gelirin dağılmasında köklü değişimlere neden olmaktadır. Mülteci, göçmen veya sığınmacılar, göç ettikleri ülkenin mevcut ekonomisine yaptıkları etkiden ötürü ayrımcı, damgalayıcı ve ön yargılı bir tutumla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ayrımcı ve damgalayıcı tutumların oluşmasının temel nedeni mülteci/göçmen/sığınmacıların geldikleri ülkede yerel halkın iş olanaklarına ortak olmaları, işsizliğin kaynağı olarak görülmeleri, ülkedeki kalkınmaya ayrılan bütçenin mülteci/göçmen/sığınmacılar nedeniyle sekteye uğradığını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Göç eden bireylerin hem tüketen hem de üreten bir role sahip olması mevcut ülke ekonomisinin gelişimine bir katkı sunmakta ve bu durum hem fırsatları hem de riskleri aynı anda taşıyan bir tablo çizmektedir (Taştan, 2016: 11).

Sosyal Uyum Sorunları

Sosyal uyum en basit anlamıyla, göç eden bireylerin göç ettikleri yerdeki sosyokültürel yapıya ve toplumsal normlara uymada, toplumdaki yerel halkla karşılıklı olarak gösterdikleri çabayı ifade etmektedir. Sosyal uyumda göç eden birey kadar yerel halkın rolü de önemli bir unsurdur. Yerel halkın sosyokültürel çeşitliliğe saygı duyması; sosyal uyumun gerçekleşmesindeki karşılıklı duruma dahil olarak sosyal uyumun kolaylaşmasına katkı sunması beklenmektedir. Küresel gelişmelerle birlikte son yıllarda dünya üzerindeki göç hareketlerinin artmasıyla birlikte göç eden bireylerin sosyal uyumu hem kendilerini hem de geldikleri yerdeki yerel toplumu yakından ilgilendiren bir konu haline almıştır. Bu sebeple sosyal uyumun gerçekleşmesinin önünde birçok engel yaşanmakta ve bu engellerin çözümü konusunda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan çalışmalar sonuçları itibarıyla ülkeler arası farklılık göstermekle beraber genel hatlarıyla “iş imkânlarının geliştirilmesi, eğitim hakkının kullanılması, dil becerisinin geliştirilmesi, sosyal hizmetlerden yararlanılması, sosyokültürel çeşitliliğe saygı gösterilmesi” gibi unsurlar en önemli başlıkları oluşturmaktadır (Aykut ve Kahraman-Güloğlu, 2023: 399).

Yukarıda bahsi geçen tüm alanlarda yaşanan sorunlar, göçmenlerin biyopsikososyal açıdan iyilik hallerini ve sosyal işlevselliklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle göçmenler; göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında karşı karşıya kaldıkları sorunlar nedeniyle kendilerini güçsüz hissetmekte, var olan güç kaynaklarını etkili kullanamamakta bu da toplumla bütünleşme, öz güven eksiliği, sosyal izolasyon gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu sebeple göçmenlerin güçlü yönlerinin ortaya çıkarılması ve kendi kararlarını kendilerinin alabilecek seviyeye gelmesi noktasında sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımı önemli bir yere sahiptir.

SOSYAL HİZMETTE GÜÇLENDİRME YAKLAŞIMI

Güçlendirme, göç alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının sıklıkla başvurduğu yaklaşımlardan biridir. Sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımına değinmeden önce “güç”, “güçsüzlük” ve “güçlendirme” kavramlarını açıklamakta yarar vardır. Güçlendirme yaklaşımının anlaşılması bu kavramların iyi bir şekilde açıklanmasına bağlıdır.

Balcı (2024: 26)’ya göre güç, insanın bir kişi ya da bir grubu etkilemesi ve kontrol etme seviyesini ya da bir şeyi yapabilirliğini gösteren bir durumu kapsamaktadır. Thompson (2014: 91) ise gücün

oldukça karmaşık bir olgu olduğunu ve farklı seviyelerde işlev gördüğünü ileri sürmüştür. Güç kavramının birçok farklı tanımı yapılsa da “güç” kavramı güçlendirme yaklaşımında “arzu ettiği sonuçlara ulaşmak için bireyin sahip olduğu potansiyel veya beceri olarak” açıklanmaktadır (Neath ve Schriener, 1998: 219; Erbay, 2019: 45).

Gücün tam tersi bir anlama gelen “güçsüzlük” kavramı en basit tabiriyle, bireylerin yaşadıkları toplum içerisinde çeşitli sebeplerden ötürü baskılanmaları sonucunda yaşadıkları durumdur (Cankurtaran vd., 2020: 1922). “Güçlendirme” kavramı ise sosyal işlevselliklerini yerine getirmede sorun yaşayan bireylerin sorumluluklarını yerine getirebilmesine destekte bulunmada kullanılan bir yöntemdir (Yolcuoğlu, 2014: 408). Güçlendirme, güçsüzlüğün her zaman karşısında durmakta ve baskıcı sistemleri sorgulamayı amaçlamaktadır (Erbay, 2019: 49). Güçlü olanın görece kendinden daha güçsüz olan üzerinde oluşturduğu baskı sosyal sorunların sebeplerinden biridir. Sosyal hizmetin de etki alanına giren bu sorunlar güç eşitsizliklerinin oluşmasına neden olmaktadır. Temel amaç güç eşitsizliklerine karşı koyma noktasında bireyin mevcut güçlerinin ortaya çıkmasını sağlamaktır (Arslan-Tomas, 2020: 63).

Güçlendirme kuramının temelleri, toplumdaki kırılgan gruplarla çalışan eğitimci ve psikologlar tarafından atılsa da sosyal hizmet mesleğinde güçlendirmeye ilk atıfların 1970’lerde Barbara Solomon tarafından yapıldığı görülmektedir. Medikal modelin patolojiye odaklanması sebebiyle 1970’li yıllarda adından söz ettiren güçlendirme kuramı uygulamada ancak 1990’lı yıllarda gerçek manada kullanılmaya başlanmıştır (Derin, 2024: 54). Güçlendirmenin temelinde, her insanın kendi içsel dünyasında bir şeyleri başarma potansiyeline sahip olduğu, bu potansiyelin açığa çıkarılarak harekete geçirilmeyi beklediği düşüncesi vardır ve bu potansiyelin keşfedilerek ortaya çıkarılmasında bireyin sosyal çevresinin etkisi büyüktür. Bu sebeple bireyin hem kendisine hem de çevresine yönelik farkındalığının gelişmesinde sosyal hizmet mesleği önemli bir yere sahiptir (Kahraman-Güloğlu, 2022: 144). Sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımı; birey, aile, grup, toplum ve toplulukların mevcut güçlerini ortaya çıkarmak, olumlu özelliklere odaklanmak, var olan bu olumlu özelliklerin etkisini arttırmak, destekleyici, cesaretlendirici ve geliştirici bir tutumla birey ve grupların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmelerini sağlamak ve yaşamlarında güç ve kontrolü ellerinde bulundurmalarını amaçlamaktadır (Arslan-Tomas, 2020: 64).

Bireylerin var olan güçlerini ortaya çıkararak yaşamdaki her türlü güçlkle baş edecek duruma gelmelerini sağlaması yönüyle güçlendirme kuramı, sosyal hizmet bilim ve mesleğinin merkezindeki kuramlar arasında sayılmaktadır. Öncelikle müracaatçının güçlü yanlarına odaklanmayan sorunların çözülmesi noktasında müracaatçıya aktif bir rol sunmayan bir sosyal hizmet sürecinin başarılı olması zordur. Güçlendirme kuramının sosyal hizmetin temel kuramları arasında sayılmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Güçlendirme kuramı, müracaatçının sürece aktif olarak katılması, kararları kendi hür iradesiyle vermesi, sorunları müracaatçının var olan güçleriyle çözmesi, bu var olan güçlerin sürekliliğinin sağlanması ve daha sonra yaşanacak sorunlara karşı müracaatçının bu sorunlarla nasıl baş edeceği ve sosyal hizmetin etik ilke ve değerlere uyumluluğu sebep olarak gösterilebilir (Erkoç, 2022: 58).

Sosyal hizmet uzmanları güçlendirme yaklaşımını uygulamada kullanırken müracaatçının sorunlarını çözümlenme konusunda müracaatçının güç kaynaklarına odaklanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları,

müracaatçının güç potansiyellerini geliştirme hakkına sahip olduğunu ve müracaatçıların bu anlayış çerçevesinde cesaretlendirilmeleri gerektiği inancına sıkı sıkıya bağlıdır (Zastrow, 2016: 21). Bu açıdan bakıldığında Teater (2015: 51) sosyal hizmet uzmanının, müracaatçının güçlerini bulacağı olası kaynakları; bireyin bilgileri ve öğrendikleri, bireyin niteliği, değerleri, maneviyatı ve karakteri, baş etme mekanizmaları, motivasyon, kararlılık ve sosyal destek ağları, bireyin mevcut sorunu çözmeye yönelik geçmişte yaptıkları, bireyin sağlığı, eğitimi ve işyeri, bireyin geçmişte elde ettiği başarıları şeklinde açıklamıştır. Sheafor ve Horejsi (2016: 96-100) bireylerin güçlendirilmesinde sosyal hizmet uzmanına uygulamada rehberlik edici birtakım ilkelerin olduğunu ifade etmiştir. Uygulamada rehberlik edici ilkeler;

- ▶ **Müracaatçıya karşı saygılı olmak:** Sosyal hizmet felsefesine göre her birey veya grup saygılı ve anlayışlı bir davranışı hak etmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçıların eylemlerinden, görüntüsünden ya da yaşadıklarından bağımsız bir şekilde saygın ve itibarlı birer birey olduğunu kabul eder ve bu düşünceyi teşvik eder.
- ▶ **Müracaatçıyı bireyselleştirmek:** Her müracaatçı endişeleri ve geçmiş deneyimleri ile biriciktir. Sosyal hizmet uzmanı da bu biricikliğe karşı uygulamada hassas bir tutum sergilemelidir. Sosyal hizmet uzmanı bireyle çalışırken, müracaatçının benzersizliğini, kapasitesini, sınırlarını, değişime hazırlıklı olup olmamasını göz önüne alarak bir müdahale planı oluşturmalıdır.
- ▶ **Müracaatçının güçlü yönlerine göre hareket etmek:** Sosyal hizmet uzmanının, müracaatçının yaşamında bir değişimin yaratabilmesinde en çok destek aldığı şeyler müracaatçının yetenekleri ve potansiyelleridir. Sosyal işlevselliğin değişmesinde kontrolün daha çok müracaatçıda olması müracaatçının güçlü yanlarını keşfetmeleri ve bu güçlerini aktif bir şekilde kullanmalarından geçer.
- ▶ **Müracaatçının sürece katılımını desteklemek:** Sosyal hizmet uzmanı müracaatçı üzerinde anlamlı ve kalıcı bir değişiklik yapmak istiyorsa “kendilerine yardım etmeleri için müracaatçılara yardım edin” ilkesini benimsemelidir. Bu ilke doğrultusunda müracaatçıların değişimin aktif katılımcıları olması gerekmektedir. Sorunun tanımlanması, çözüme yönelik plan yapması ve bu planı uygulama noktasında müracaatçının katılımının izlenmesi sosyal hizmet uzmanının sorumluluğundadır. Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının katılımını artırma noktasında “müracaatçı için müracaatçıyla birlikte” ilkesine bağlı kalmalıdır.
- ▶ **Müracaatçının sorun çözme becerilerini öğrenmesine destek olmak:** Sosyal hizmet uzmanının desteğiyle müracaatçı tarafından yapılmış eylemleri, müracaatçı yalnız kaldığında sürdürme niyetinde değilse bu değişimin gerçekleştiğinden söz etmek mümkün değildir. Sosyal hizmet uzmanının buradaki amacı, müracaatçının gelecekte yaşanabilecek güçlülere karşı nasıl bir yol izlemesi gerektiğini bilmesi ve sorunlarını çözüme başa çıkma becerilerini kullanabilecek seviyede bağımsızlık kazanmasını sağlamasıdır.
- ▶ **Müracaatçının self determinasyonu (öz belirlenim) benimsemesini sağlamak:** Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının kendi kaderini kendi tayin etme ilkesinde müracaatçıya değil sürece rehberlik etmektedir. Bu ilke, er ya da geç kararların sonuçlarını yaşayacak kişinin o kararları verme özgürlüğüne sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyal hizmet uzmanının buradaki rolü sorunun çözümünde müracaatçıya olası tüm seçenekleri sunmak fakat son kararı müracaat-

çının vermesini sağlamaktır. Müracaatçının kendi kaderini tayin etme hakkının güçlendirme yaklaşımında önemli bir yere sahip olduğunu ve müracaatçının kendi kararlarını alabilmesinin güçlendirmenin temel amaçlarından olduğunu ifade eden Erbay (2019: 58) müracaatçının, kendi kaderini tayin ederken yaşamını tehdit edici unsurlardan kaçınmaları gerektiğini ve sosyal hizmet uzmanının bu konuda müracaatçıyı risklere karşı koruma ve süreci oldukça hassas bir denge üzerinde yürütme sorumluluğu olduğuna vurgu yapmıştır.

GÖÇ EDEN BİREYLERİN GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ

Thompson (2014: 176) güçlendirmeyi, bireyin hayatı ve hayat şartları üzerinde daha geniş bir şekilde kontrol etme süreci olarak açıklamış ve güçlendirmenin yalnızca psikolojik bir süreç olmadığını aynı zamanda sosyal ve siyasal yönleri de olduğuna dikkat çekmiştir. Thompson (2007) "Güç ve Güçlendirme" adlı eserinde güçlendirmenin bireysel, kültürel ve yapısal olmak üzere üç düzeyde etkili olduğunu ileri sürmüştür:

- ▶ **Bireysel düzey:** Yaşamdaki amaçları başarmaya destek veya engel olacak psikolojik unsurlarla ilgilidir ve öz saygıyı arttırma çabalarını içermektedir.
- ▶ **Kültürel düzey:** Bir kültürdeki yazılı olmayan kural, norm, alışkanlık ve kalıp yargılara karşı mücadele etmeyi ifade etmektedir.
- ▶ **Yapısal düzey:** Bir bireyin sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet ve diğer unsurlar nedeniyle toplumda nasıl dezavantajlı duruma gelebileceğini kapsamaktadır (Thompson, 2007; Thompson, 2014: 176).

Thompson'un açıklamalarından yola çıkarak göç eden bireylerin güçlendirilmesinde bireysel, kültürel ve yapısal düzeyde yapılan sosyal hizmet müdahalelerini şu şekilde ele almak mümkündür;

- ▶ **Bireysel düzeyde güçlendirme:** Göçmen birey ve ailelerin yaşadıkları problem ve ihtiyaçları çok yönlü bir anlayışla ele almak, çözüm bulma noktasında aracı olmak, ruh sağlığının iyileştirilmesi amacıyla psikososyal destek vermek, travmaya müdahale çalışmaları yürütmek, sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal hizmetler hakkında göçmenlere bilgi vermek, bu hizmetlerle bireyin buluşmasını sağlamak, danışmanlık yaparak bireyin güçlenmesine ve özgüven kazanmasına destek olmak bireysel düzeyde yapılan güçlendirme çalışmalarını içermektedir (Attepe-Özden ve Bekiroğlu, 2023: 70-71).
- ▶ **Kültürel düzeyde güçlendirme:** Göçmenlerin sosyal ağlarını geliştirmek, sosyal ve kültürel etkinlikler yapmak, gönüllük esaslı çalışmalar koordine etmek, sosyal destek yapılarının güçlendirilmesini sağlamak ve grup çalışmaları yapmak kültürel düzeyde yapılan çalışmalara örnek gösterilebilir (Attepe-Özden ve Bekiroğlu, 2023: 71). Göçmen bireylerin dil bilmedikleri için insanlar ve sistemlerle etkileşiminde birçok sorunla karşılaştıklarını söyleyen Lotfi ve Arslançoğ (2023: 88-89) göçmenlere yönelik ücretsiz dil kurslarının açılması, bu kursların yaşlara göre düzenlenmesi ve çocuklu aileler için kreş imkanlarının sunulması göçmen bireylerin erişimi ve güçlenmesi konusunda etkili olabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca göçmenlerin yoğun yaşadıkları yerlerin tespit edilerek bu yerlere toplum merkezlerinin inşa edilmesinin sosyal ve kültürel faaliyetler, kendine yardım grupları, mesleki eğitim ve kurslar, kariyer planlaması gibi hizmetlerin kültürel düzey güçlendirme çalışmalarında önemli olduğu vurgulanmıştır.

- **Yapısal düzeyde güçlendirme:** Göçmenlerin sosyal uyumlarını sağlamak, toplumda göçmenlere yönelik ayrımcı ve damgalayıcı davranışlara karşı mücadele etmek, toplumda göçmenlere karşı bilinen yanlış ve eksik bilgilerin giderilmesi konusunda çalışmalar yapmak, göç alanında gerçekleştirilecek politikaların insan hakları ve sosyal adalet temeline dayalı olmasına destek vermek, göçmenlere hizmet veren kurum ve kuruluşların işlevselliklerini arttırmak, göçmenlerin uyum sorununu konu alan araştırmalar yapmak ve göçmenlerle çalışan meslek elemanlarının eğitilmesinde aktif rol almak yapısal düzeyde yapılan çalışmalarındandır (Attepe-Özden ve Bekiroğlu, 2023: 71). Ayrıca göç edilen yerdeki halkın da göçmenlere karşı eğitilmesi yapısal düzeydeki uygulamaların etkinliğini arttıracaktır. Sosyal hizmet uzmanının, yerel halkın göçmenlere karşı empatik bir şekilde yaklaşmasını, ön yargılarını kırmasını ve göçmenlere yönelik endişelerini giderici çalışmalar yürütme sorumlulukları da bulunmaktadır (Lotfi ve Arslankoç, 2023: 89).

Göçmenlerin güçlendirilmesinde uluslararası çalışmalar incelendiğinde, Khatib (vd., 2024) ve arkadaşlarının 2024 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan 19 mülteci kadınının güçlendirilmesine yönelik yaptıkları ve 6 hafta süren çalışmada önemli çıktılar elde ettikleri görülmüştür. Çalışma kapsamında, STEM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) ve sosyal bilimleri birleştiren disiplinler arası bir yaklaşımla BECRW (Building Entrepreneurial Capacity for Refugee Women/Mülteci Kadınlar İçin Girişimcilik Kapasitesinin Oluşturulması) isimli bir program tasarlanmıştır. Program, mülteci kadınlara iş planlaması, sürdürülebilirlik ve girişimcilik konularında bilgi ve beceri kazandırarak ekonomik açıdan bağımsız olmalarını sağlama ve kendi hayatları üzerinde kontrolü ellerine almalarına destek olmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda:

- **Bireysel düzeyde güçlendirme:** Mülteci kadınların kişisel yaşamlarını iyileştirme, sosyal ilişkilerini güçlendirme, öz güvenlerini artırma, girişimcilik hayallerini gerçekleştirme noktasında onları cesaretlendirme konularında birebir mentorluk yapılmış ve mülteci kadınların aidiyet duygularının pekişmesi sağlanmıştır.
- **Kültürel düzeyde güçlendirme:** Destek grupları oluşturulmuş ve bu gruplarda mülteci kadınların deneyimlerini birbirleriyle paylaşmalarına fırsat verilmiş, grup seminerleri düzenlenerek ortak öğrenme ortamı sağlanmış, toplum liderleri ve potansiyel iş verenlerle mülteci kadınlar bir araya getirilerek hem toplumun bir parçası olduklarını hissetmelerine olanak verilmiş hem de istihdam fırsatlarına erişimlerinin artırılması hedeflenmiştir.
- **Yapısal düzeyde güçlendirme:** STEM ile sosyal bilimlerin birleştirildiği bu çalışma yalnızca kadınların ekonomik açıdan güçlendirilmesine değil ayrıca yaşadıkları topluma entegre olmalarına da katkı sunmayı hedeflemiştir. Çalışmanın Teksas'ın El Paso ve Arizona'nın Phoenix bölgelerinde yaşayan mülteci kadınlar üzerinde uygulanmasıyla elde edilen olumlu sonuçlar çalışmanın küresel düzeyde de uygulanabilirliğine ilişkin önemli çıktılar sunmuştur.

Göçmenlerin güçlendirilmesine yönelik bir başka uluslararası çalışma ise Klashorst (2024) tarafından "ortak tasarlanan eğlence programlarıyla mültecilerin güçlendirilmesi" teması kapsamında Avustralya'nın Melbourne şehrinin Batı banliyölerindeki Wyndham City Council bölgesinde yaşayan 6 kadın ve 4 erkekten oluşan toplam 10 göçmen ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, göçmenlerin güçlendirilmesi amacıyla ortak tasarım (Co-design) yöntemi kullanılmıştır. Ortak tasarım "ürün ve hizmetlerin

kullanıcıları ve tüketicilerinin tasarım sürecine dahil olduğu katılımcı bir yaklaşım"ı ifade etmektedir. Çalışmada, göçmenlerin güçlendirilmesinde boş zaman etkinlikleri ve spor programları tasarlanmasının işlevselliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda:

- ▶ **Bireysel düzeyde güçlendirme:** Etkinliklerin tasarlanma sürecine aktif şekilde dahil edilen göçmenler deneyim ve düşüncelerini paylaşarak grup içerisinde kendilerine yer bulmuş, göçmenlerin kendilerini değerli hissetmelerine zemin hazırlanmış ve süreç boyunca elde ettikleri başarılarına karşı olumlu geri bildirimlerle göçmenlerin güçlü yanları açığa çıkarılmıştır.
- ▶ **Kültürel düzeyde güçlendirme:** Farklı kültürlerden gelen göçmen katılımcılar kendi bireysel kültürlerini diğer üyelere tanıtarak kültürel çeşitliliği görünür kılmış ve göçmenlerin kendi sosyal çevreleri dışındaki bireylerle etkileşime girmeleri teşvik edilerek güçlendirilmeleri sağlanmıştır.
- ▶ **Yapısal düzeyde güçlendirme:** Çalışmada ortak tasarım yönteminin sosyal hizmet uygulamalarında bir model olarak kullanılabileceği önerilmiş, bu tip çalışmaların göçmen nüfus ile yerel halk arasındaki sosyal uyuma katkı verebileceği vurgulanmış ve bölgesel olarak gerçekleştirilen bu çalışmanın göçmenlerin güçlendirilmesi amacıyla göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerlere doğru genişletilerek kullanılması gerekliliği sonucuna varılmıştır.

GÖÇ EDEN BİREYLERE YÖNELİK GÜÇLENDİRME TEMELLİ SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFLERİ

Göçmenlerin güçlendirilmesine yönelik bireysel, kültürel ve yapısal düzeyde yapılan çalışmalar incelendiğinde; sosyal hizmet uzmanlarının göç eden bireylerle çalışırken göçmenlerin mevcut sistem içinde var olması ve güçlü yanlarının farkına varılması için çalıştıkları bu bağlamda göçmen bireylerin sahip oldukları güçlerinin kullanılmasını teşvik ettikleri görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanları güçlendirme çalışmalarını yaparken hem teorik hem de uygulama anlamında çeşitli anlayışlardan yararlanmaktadır. Göç eden bireylere yönelik güçlendirme temelli perspektifleri "hak temelli, baskı karşıtı, ırkçılık ve ayrımcılık karşıtı, çokkültürcülük" şeklinde ele almak mümkündür.

Hak Temelli Sosyal Hizmet Perspektifi

Sosyal hizmette hak temelli yaklaşım, göç eden bireylerin haklarına saygı gösterilmesini ve bu haklarının korunması gerektiğini savunmaktadır. Hak temelli yaklaşımda, göçmen bireylerin yaşam hakkı, sağlık, eğitim, istihdam gibi hizmetlere erişim hakkı, adil yargılanma hakkı gibi insan haklarının güvence altına alınmasına vurgu söz konusudur (Apak ve Cete, 2023: 46-47). Sosyal hizmet uzmanları insan haklarının korunmasını, geliştirilmesini ve hak sahiplerinin bu konuda güçlendirilmesini amaçlamakta ve bu amaç doğrultusunda gerek uygulamada gerekse politika düzeyinde insan hakları ve sosyal adalet temelli bir anlayışla hareket etmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, özellikle insan haklarının ihlal edilme riski bulunan toplumda damgalanan, ötekileştirilen ve dışlanan gruplara yönelik sosyal içerme politikalarına öncülük ederek bu grupların haklarının koruma altına alınması ve bu grupların sosyal iyilik hallerinin toplumsal zemine yayılması için büyük bir çaba sarf etmektedir. Sosyal hizmet, bireylerin sahip oldukları hakları bilmesi ve bu açıdan kendini gerçekleştirmesinde en

büyük etki gücünü, bireyin sosyal çevresi içerisinde farkındalığının artmasından, özgürleştirmesinden ve güçlendirmesinden almaktadır (Atatanır, 2022: 238-246).

Baskı Karşıtı Sosyal Hizmet Perspektifi

Baskı karşıtı uygulama sadece sosyal hizmetteki geleneksel modellere karşı değil tüm eşitsizliklere meydan okuyan bir sosyal hizmet anlayışıdır. Baskı karşıtı anlayış, toplum tarafından damgalanan, marjinalleştirilen ve baskı altına alınan bireylerin özgürleştirilmesini hedefler. Bireyin sorunlarını kişiselleştirmekten çıkararak ve bu sorunları daha toplumsal zemine yayarak değerlendirilmesinin ve her türlü sistemsal baskının ortadan kaldırılmasının gerekliliğini savunur (Tuncay ve İl, 2006: 59). Göç süreci genellikle birey, aile, grup, toplum ya da topluluklar üzerinde oluşan bir baskı sonucu gerçekleşmektedir. Bu nedenle baskı karşıtı sosyal hizmet göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında karşılaşılan her türlü baskının karşısında yer alan bir uygulamadır. Özellikle göç sonrasında bireylerin; yeni geldiği yere uyum sağlayamaması, istihdam sorunu yaşamaması, sosyal statüde belirsizlikler yaşamaması, toplumdaki gelir adaletsizliğinden etkilenmesi gibi birçok sorunla baş etmek zorunda kalması güçlendirmede sosyal hizmet uzmanlarına belli sorumluluklar yüklemektedir. Söz konusu bu baskının müracaatçılara yönelik olduğu gibi sosyal hizmet uzmanlarına yönelik de olabileceği unutulmamalıdır. Nitekim sosyal hizmet uzmanları yalnızca destek ve sosyal hizmet sunumunun gerçekleşmesinde değil bunun yanında toplumdaki sistemler ve kurum/kuruluşlar karşısında da bir baskı yaşayabilmektedir. Göç eden bireylerin göç ettikleri yerde refahlarının sağlanmaması, göç sürecinin yıpratıcı ve travmatize edici bir yönü olması nedeniyle göçmenlerin güçsüzleşmesi ve kendi kararlarını verme kapasitelerinin azalabileceği riskine karşı sosyal hizmet uzmanlarının uygulamada baskı karşıtı bir anlayışı benimsemesi önemlidir (Valtonen, 2001; Çobanoğlu ve Tek, 2022: 207-208).

İrkçilik ve Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Perspektifi

Sosyal hizmetin temel konularından ve etik ilkelerinden biri de ırkçılık ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamasıdır. Bireyler ayrımcı ve ırkçı tutumlara maruz kalmaları sebebiyle sosyal hizmetten yararlanabildikleri gibi sosyal hizmet uygulama sürecinde de dil, renk, politik görüş, etnik köken, din, cinsiyet, yaş gibi özelliklerinden ötürü ırkçılığa ve ayrımcılığa uğrayabilmektedir. Bu ayrımcılık ve ırkçılık temelde insan haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir (Şahin-Taşğın, 2021: 295). Ayrımcılık karşıtı uygulama sosyal hizmetin özgürleştirici anlayışıyla açıklanmaktadır ve güçlendirmeyi temel alan bir anlayıştır. Toplumsal sistemler içerisinde baskın gruptan farklı özelliklere sahip bireyler birçok açıdan dezavantajlı duruma düşmekte bu da kesişimsel düzlemde çifte dezavantajlılığı beraberinde getirmektedir. Göçmen kadın ya da göçmen engelliler bu çifte dezavantajlılığa örnek teşkil etmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, bu noktada mikro düzeyde çalışmalar yaparken aynı zamanda sosyal kaynakları harekete geçirerek dezavantajlı bireylerin yaşadıkları ayrımcılığı kamuoyuyla paylaşma ve bu bireylerin savunuculuğunu yapma görevi de bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları göçmenlerle çalışırken hem kendileri hem de müracaatçı sistemleri ayrımcı tutumlara maruz kalabilmektedir. Etik bir müdahale için sosyal hizmet uzmanları göçmenlere yönelik yapılan ayrımcılığın farkında olmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları göçmen bireyi hem ayrımcılıktan korumalı hem de güçlendirilmesine destek

olma konusunda etik sorumluluklarının farkında olmalıdır (McPherson vd., 2019: 55; Zubaroglu-Yanardağ ve Köksal, 2023: 201).

Çokkültürcü Sosyal Hizmet Perspektifi

Günümüzde “göç” hala dinamikliğini koruyan toplumsal bir olgudur ve göçmenlerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının nitelikli bir uygulama için çokkültürcü bir anlayışla hareket etmesi gerekir (Çobanoğlu ve Tek, 2022: 206). Çokkültürcü sosyal hizmet uygulamasında farklılıkları, fikir ve tutum düzeyinde kabul etme ve saygı duymanın ötesine geçip eylemlere yansımalarının teşvik edilmesi sosyal hizmetin değer temeliyle ilişkilidir. Özellikle bireyin kendi kaderini kendisinin tayin etme ilkesine bağlı olan sosyal hizmet uzmanları, bu konuda müracaatçıya saygı duymalıdır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları, başkalarının haklarının ihlal edilmemesi şartıyla bireyin kendisini gerçekleştirme ve kendi potansiyellerinin farkına varmasına destek olmaktadır. Sosyal hizmetin temel yaklaşımlarından olan “güçlendirme yaklaşımına” göre bireyin mevcut güçlerine inanılmalı ve potansiyeli en yukarılara çıkarılması desteklenmelidir. Sosyal hizmet uzmanı, bireyin özünde var olan bu güçlerin harekete geçmesini amaçlarken bu güçlerin bireyin “farklılıklarında” olduğu ya da olabileceği düşüncesini unutmamalıdır. Bu nedenle çokkültürcü sosyal hizmet anlayışı, farklılıklara uzaktan bakmayı değil yaklaşmayı, dokunmayı ve bu farklılıklarla etkileşime girmeyi savunur. Güçlendirme yaklaşımı, bu yönüyle kültürel açıdan yetkin sosyal hizmet uygulamalarında temel alınan yaklaşımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü çokkültürcü sosyal hizmet anlayışının ana hedefi baskı altında bulunan bireylerin güçlendirilerek sosyal adaletin sağlanmasına katkı sunmaktır (Özgür, 2010: 95-98).

GÖÇ EDEN BİREYLERİN GÜÇLENDİRİLMESİNDE SOSYAL HİZMET UZMANLARININ ROL VE BECERİLERİ

Göç eden bireylerin yaşadıkları sosyoekonomik yetersizlikler, dil bariyeri, ayrımcı tutum ve davranışlar gibi sosyal sorunlar bireylerin güçsüz hissetmesine ve var olan haklarına erişememesine neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında göç alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının göç eden bireyleri güçlendirmede belli rol ve becerilerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu roller “danışmanlık, kaynaklarla buluşturma, toplumla bütünleştirme, savunuculuk, kültürel yetkinlik, eğitim ve bilgi verme” şeklindedir.

Danışmanlık Rolü

Sosyal hizmet mesleğinde danışmanlık, bireyler arasında terapötik ilişkiye dayanan bir süreci ifade etmektedir. Danışmanlık sürecinde göç eden bireyle sosyal hizmet uzmanı arasında iş birliğinin geliştirilmesi istenilen sonuca ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır. Danışmanlık sürecinde müracaatçıya tek taraflı bir bilgi aktarımı yapmaktan kaçınan sosyal hizmet uzmanı, göçmenin de sürece katılımını destekleyici ve birlikte çalışmayı teşvik edici bir yol izlemektedir (Allan, 2015; Karataş, 2023: 174). Göç eden bireylerle çalışan sosyal hizmet uzmanları, sosyal değişimi ve gelişimi amaçlayarak sosyal uyumun sağlanması noktasında müracaatçılara danışmanlık yapmaktadır. Danışman rolündeki sosyal

hizmet uzmanı, göç eden bireyleri toplumdaki var olan kaynaklarla buluşturma konusunda aracılık ederek bireylerin özgülleşmesi ve güçlendirilmesine destek vermektedir (Çiftçi, 2023: 27).

Kaynaklarla Buluşturma/Bağlantı Kurma Rolü

Müracaatçının bireyler arası ya da sosyal ve siyasi düzlemde ekonomik sorun yaşaması, sistemsel baskılar ve ayrımcı/ırkçı tutumlara maruz kalması gibi nedenlerden ötürü toplumda var olan kaynaklara erişimi engellenebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının bu kaynaklara erişimlerinin önündeki engelleri kaldırarak müracaatçının kaynaklarla buluşmasını sağlamaktadır (Teater, 2015: 61-62). Özellikle göçmen bireylerin yeni geldikleri yerdeki dili bilmemesi ve sosyokültürel açıdan bilgi eksiklikleri yaşaması hem toplumdaki kaynakları hem de kendi öz kaynaklarını kullanmasını zorlaştırmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı bu rolüyle müracaatçının güçlenmesine katkı sunmaktadır.

Savunuculuk Rolü

Sosyal hizmette savunuculuk, bir birey, aile, grup, toplum veya topluluk ile birlikte sosyal adaleti sağlamak, koruma amacıyla doğrudan temsil etmek, sürece müdahil olmak ve desteklemek eylemlerini içermektedir. Sosyal hizmet uzmanı savunuculuk yaparken müracaatçının sürece katılımına ve kendi kaderini tayin etme hakkına karşı saygı göstermek zorundadır. Göçmenler kendi ihtiyaç ve sorunlarını çözme noktasında kimi durumlarda kurumsal yapılardan destek almak zorunda kalabilmektedir. Bazen bu kurumlar göçmenlere destek sağlamada gönülsüz bir tutum sergileyebilmekte ya da göçmenler söz konusu kurumlara nasıl müracaat edecekleri konusunda bilgi eksikliği yaşayabilmektedir. Bu tür durumlarda sosyal hizmet uzmanları göçmenlerin gereksinimleri konusunda kurumlara karşı savunuculuk rolünü üstlenmektedir (Karataş, 2023: 175).

Göçmenlere yönelik sosyal politikalar ele alındığında güçlendirme ve savunuculuk kavramları birlikte dikkate alınmalıdır. Güçlendirme yaklaşımı kapsamında göçmen birey, aile, grup ve toplumların kendi baş etme ve uyum becerilerinin artırılması gerekmektedir. Göçmenlerle çalışırken sosyal hizmet uzmanlarının, planlamalarını savunuculuk, bireyi güçlendirme, var olan kaynaklara odaklanma, dil ve kültürel hassasiyeti göz önüne alma konularına dikkat etmesi önemlidir. Ayrıca savunuculuk rolü doğrultusunda göçmen temsilci ve gruplarının yeni politikaların oluşturulmasında söz haklarının ve karar almada etkinliklerinin artırılması elzemdir (Kara, 2018: 129-130). Dil bariyeri, hizmet vermede isteksiz kişi ya da kurumlar, yetersiz bilgi gibi nedenlerden ötürü ihtiyaçlarını karşılayamayan göçmenler bu noktada kendilerini güçsüz hissedebilmekte bu da sorun çözme kapasitelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Savunuculuk rolüyle göçmenlerin haklarına erişmelerini sağlayan sosyal hizmet uzmanları göçmenlerin güçlenmesinde önemli bir role sahiptir.

Toplumla Bütünleştirme Rolü

Göçmen bireyler göç ettikleri bölgelerde sosyal, kültürel, ekonomik ve politik sistemlerden fazlaca etkilenmekte ve bu durum göçmen bireyin toplumda bir uyum sorunu yaşamasına sebebiyet vermektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal hizmet uzmanları sosyal uyum sorunu yaşayan ve toplum-

daki güç dengesizliği yüzünden değersiz ve güçsüz hisseden göçmenlerle çalışırken toplumla bütünleştirme rolünü kullanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının göçmen birey ya da toplumdaki sorunlarını tespit ederek bireyin güçlenmesinin önündeki engelleri kaldırma noktasında çalışmalar yapma sorumluluğu bulunmaktadır (Lotfi ve Arslankoç, 2023: 88). Bu açıdan bakıldığında sosyal hizmet uzmanlarının; kültürel çeşitliliği bir fırsata dönüştürmesi, bu anlamda göç eden bireyler ve toplum arasındaki bütünleştirmeyi sağlaması, göçmenler ile yerel halkın bir araya gelmesini destekleyici etkinlikler düzenlemesi ve toplumda göçmenlere yönelik her türlü yanlış ve eksik bilgiler konusunda ev sahibi ülke vatandaşlarının bilinçlendirilmesi konusunda çalışmalar yürütme sorumluluğu bulunmaktadır (Altındış, 2022: 177).

Eğitim ve Bilgi Verme Rolü

Eğitimci rolüyle sosyal hizmet uzmanı, müracaatçıya bilgi vermeyi ve uyarlanabilir becerileri öğretmeyi amaçlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanının iyi bir eğitimci olmasının yolu alanında bilgili ve yetkin olmasından geçmektedir. Alanında bilgili olmanın yanında bu bilginin etkili bir şekilde müracaatçıya aktarılması ve bilginin müracaatçının anlayacağı düzeye indirgenerek ulaştırılması sosyal hizmet uzmanının iyi iletişim becerilerine de sahip olmasını gerektirmektedir (Zastrow, 2016: 102). Sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı dışında topluma yönelik bilgilendirme rolü de bulunmaktadır. Toplumla yönelik sosyal sorunlar hakkında bilgi verme, sosyal adaletsizlikleri açıklama rolüyle sosyal hizmet uzmanı bu sorunların çözümünü konusunda hizmet ve politika üretilmesine destek olmaktadır (Miley vd., 1998; Duyan, 2003: 19).

Sosyal hizmet müdahalelerinin büyük bir kısmı birey veya grupların yaşamında karşılaştıkları zorluklarla baş etmelerini veya sorun ve riskleri önceden tahmin ederek bu risklere karşı koruyucu önlemler alma konusunda müracaatçıyı eğitmeyi içermektedir. Bu durum da müracaatçının güçlenmesinde önemli bir işleve sahiptir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 78). Göç dinamik ve sürekli olarak kendini yenileyen toplumsal bir olgu olması sebebiyle sosyal hizmet uzmanının bilgilerini güncel tutması etkili sosyal hizmet müdahalesi için gereklidir. Özellikle göç alanında sosyal hizmet uzmanlarının bireyi güçlendirirken bilgiyi kullanmaları ve bu bilgiyi müracaatçıya aktarmaları uygulamanın başarılı sonuçlanmasını doğrudan etkilemektedir. Göçmen bireylerin genellikle dil bilmemeleri ya da tercüman aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmelerde tercümanın, uzmanın söylediklerini eksik ya da yanlış çevirmesi müracaatçıyla sosyal hizmet uzmanının arasındaki bağı zedeleyici bir unsurdur. Bu anlamda göçmen bireylere yönelik güçlendirme yaklaşımının nitelikli kullanımı müracaatçının dil bilmemesi ve bilgiyi anlama kapasitesiyle de ilişkilidir.

Kültürel Yetkinlik Becerisi

Sosyal hizmette kültürel yetkinlik kavramı, müracaatçının kültürünü anlamayı, kültürün müracaatçının yaşam ve eylemlerine yön verdiğini kabul etmeyi ve bu durumu takdir etmeyi ifade etmektedir. Sosyal hizmet uzmanının mesleki açıdan müracaatçının kültürünü iyi okuması önemlidir. Kültürü dönüştürme ya da yeniden kodlamanın dışında uzmanın, kültürel işaretleri ve dokuları olduğu gibi anla-

ması ve kavraması hem bireysel hem de toplumsal sorunların çözümlenmesinde kültürün önemli bir faktör olduğunu kabul etmesi gerekmektedir. Kültüre duyarlı bir sosyal hizmet müdahalesi, farklı kültürdeki birey ve gruplar üzerinde de olumlu bir etki yaratmaktadır (Uzunaslana ve Gökçearsan-Çifci, 2019: 227-228). Nitekim güçlendirme yaklaşımında da bireyin yaşadığı ortam ve kültürünün dikkate alınması gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır. Göç eden bireylerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının kültürel açıdan yetkin bir müdahalede bulunabilmesi göçmenin yaşamsal deneyimlerini çevre ve kültürel kodlar içerisinde değerlendirmesinden geçmektedir. Bu durum göç kavramını da içine alacak biçimde sosyal hizmet kuram ve yaklaşımlarının kesişimsel unsurlar barındırdığının bir işaretidir. Göçmenlerin çevresindeki insanlar ve kurumlarla etkileşimde süreci kontrol eden kişi konumunda olması güçlendirmenin de amaçları arasında yer alır (O' Melia ve Miley, 2002; Çobanoğlu ve Tek, 2022: 193).

Her göçmen profilinin ihtiyaç ve sorunları değişkenlik göstereceğinden göç alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları planlama yaparken; güçlendirme yaklaşımından nasıl yararlanacağı, güçlendirme temelli perspektiflerden hangilerini kullanacağı, hangi rollerinin ön plana çıkacağı ve müdahalenin bireysel, kültürel ya da yapısal düzeyde mi gerçekleşeceğine iyi karar vermesi gerekmektedir. Uygulamada bir göçmen engelli kadın ile genç göçmen erkeğin sorunları ya da refakatsiz göçmen çocuk ile kanser hastası göçmen yaşlı bireyin ihtiyaçları farklılık göstereceğinden sosyal hizmet uzmanının izlediği yol da değişkenlik gösterecektir (Lotfi ve Arslankoç, 2023: 87).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren birey, aile, grup, toplum ve topluluklar üzerinde büyük çaplı değişim ve dönüşümlere neden olan dinamik bir toplumsal olgudur. Göç yalnızca göç edenleri değil aynı zamanda göç edilen yerdeki yerel halkı da etkilemesi açısından "sosyoloji, tarih, psikoloji, hukuk" gibi birçok farklı disiplin tarafından ele alınmaktadır. Bu disiplinlerden biri de insan hakları ve sosyal adalet temelli bir anlayışa sahip olan "sosyal hizmet"tir. Sosyal hizmet disiplini göç etme kararı öncesi, göç süreci ve göç sonrası göçmenlerin yaşadıkları sorun ve ihtiyaçların giderilmesi konusunda aktif bir rol üstlenmektedir. Sosyal hizmet uzmanları müdahalelerini kuramsal bilgi çerçevesinde gerçekleştirmekte ve uygulamada birçok kuram ve yaklaşımdan faydalanmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de "güçlendirme yaklaşımıdır". Güçlendirme yaklaşımı 1970'li yıllardan itibaren sosyal hizmet uzmanlarının gündeminde olan ve planlı sosyal hizmet müdahale süreçlerinde sıklıkla başvurulan temel yaklaşımlardan biridir.

Özellikle göç eden bireylerin yaşadıkları yerleri terk etmeleri, aile bireyleri ya da sevdikleri insanların yaşamlarını yitirmesi, göç yolunda yaşanan travmatik deneyimler, gelinen ülkede ayrımcı ve damgalayıcı tutum ve davranışlara maruz kalma, toplumsal statülerindeki değişimler, işsizlik ve ekonomik sorunlar gibi birçok faktör nedeniyle göçmen bireyler güçsüzlük ve çaresizlik duygusunu sıklıkla yaşamaktadır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanları göç eden bireylere yönelik bireysel, kültürel ve yapısal düzeyde güçlendirme çalışmaları yürütmektedir. Göçmen bireylerin güçlendirilmesi noktasında sosyal hizmet uzmanlarına düşen birtakım görev ve sorumluluklar bulunmaktadır. Göçmenlerin güçlendirilmesi için sosyal hizmet uzmanları;

- ▶ Danışmanlık yaparak göçmenlerin güçlü yanlarını ortaya çıkarmalı, fark edemedikleri güç potansiyellerinin farkına varmalarını sağlamalı ve güçlü yanlarının sürdürülebilirliğine destek olmalı,
- ▶ Göçmenlerin kendi kararlarını kendilerinin vermesini teşvik etmeli ve uygulamada “müracaatçı için müracaatçıyla birlikte” ilkesiyle hareket etmeli,
- ▶ İnsan haklarının ihlal edilme riski bulunan göçmen bireyler adına bireysel, bireyler arası ya da toplumsal açıdan savunuculuk yaparak bireyin güç kazanmasını sağlamalı,
- ▶ Uygulamada kültürel açıdan yetkin bir anlayışı benimsemeli ve göçmen bireyi tüm yönleriyle kabul ederek saygı duymalı,
- ▶ Dil bariyeri, bilgi eksikliği ya da özgüven sorunları nedeniyle kaynaklarla ulaşmada güçlük çeken göçmenleri kaynaklarla buluşturmalı, bağlantı kurmalı, yön göstermeli ve sonraki süreçlerde göçmenin bağımsızlığını kazanmasını sağlayarak sorun çözme becerilerini ve baş etme kapasitelerini artırmalı,
- ▶ Eğitimci rolünü üstlenerek doğru ve anlaşılır bilgilerle hem göçmeni hem de göçmenlere karşı toplumun ön yargılarını ve endişelerini giderici çalışmalar yaparak göçmenlerin yerel toplumla bütünleşmesinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmeli,
- ▶ Göçmenlerle çalışırken planlı sosyal hizmet müdahalelerini sosyal hizmetin hak temelli, ırkçılık/ayrımcılık/baskıcılık karşıtı ve çokkültürcü anlayışlarına duyarlı şekilde düzenlemeli,
- ▶ Toplumsal düzeyde göçmenin güçlenmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırması bağlamında araştırmalar yapmalı, insan hakları temelli ve sosyal içermeyi destekleyici politikaların geliştirilmesine katkı sağlamalı,
- ▶ Göçmenlerin güçlendirilmesine yönelik uluslararası alanda yapılan çalışmaların çıktılarını değerlendirmeli ve ülkemizde uygulanabilirliği konusunda çalışmalar yürütmeli,
- ▶ Göç alanında yaşanan gelişmeleri yakından takip etmeli, hem sahada hem de akademik alandaki bilgilerini güncel tutmalı ve göç alanında kalifiye sosyal hizmet uzmanlarının yetişmesine katkı sunmalıdır.

Özetle; sosyal hizmet uzmanları göçmen bireylerin güçlendirilmesinde birey ve aile ile mikro düzeyde; sosyal destek ağları ve diğer sistemlerle olan etkileşimleriyle mezzo düzeyde; toplumsal konularda ise makro düzeyde çalışmalar yapmaktadır. Hangi düzeyde çalışırsa çalışsın sosyal hizmet uzmanının temel amacı göçmenlerin güçlerini kazanmasını, güç potansiyellerinin farkına varmasını ve kendi karar alma süreçlerinde sorumluluk alabilmesini sağlamaktır. Bu sebeple göç alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları için “güçlendirmenin” etkili ve vazgeçilmez bir yaklaşım olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma, derleme bir makale olup etik kurul izni gerektirmemektedir.

This study is a review article and does not require ethical committee approval.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, E. ve Yanardağ, U. (2023). Göç ile ilgili temel kavramlar ve Türkiye’de göç olgusu. M. Zubaroglu-Yanardağ, ve B. Erkoç, (Ed.), Göç ve sosyal hizmet içinde (s. 1-16). Akademisyen Kitabevi.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 293-303.
- Allan, J. (2015). Reconciling the 'psycho-social/structural' in social work counselling with refugees. *The British Journal of Social Work*, 45(6), 1699-1716.
- Altındış, E. (2022). Sosyal hizmet uzmanlarının mültecilere yönelik görev ve sorumlulukları. *Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 171-179.
- Apak, H. Ve Cete, H. (2023). Göç kuramları ve sosyal hizmet yaklaşımları. M. Zubaroglu-Yanardağ, ve B. Erkoç, (Ed.), Göç ve sosyal hizmet içinde (s. 37-54). Akademisyen Kitabevi.
- Arslan-Tomas, S. (2020). İş kazaları sonrası psikososyal hizmet gereksinimlerinin güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde incelenmesi. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, G. ve Güngör, F. (2019). Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye göç sonrası yaşadığı sorunlar: İstanbul örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1607-1615.
- Aslan, Y. (2023). Türkiye’nin göç politikasını etkileyen hukuki düzenlemeler. M. Zubaroglu-Yanardağ, ve B. Erkoç, (Ed.), Göç ve sosyal hizmet içinde (s. 17-36). Akademisyen Kitabevi.
- Atatanır, H. (2022). Hak temeli yaklaşım. T. Artan, ve S. Lotfi, (Ed.), Sosyal hizmet kuramları 1 içinde (s. 238-258). Detay Yayıncılık.
- Attepe-Özden, S. ve Bekiroğlu, S. (2023). Göçmenlerle sosyal hizmet: mikro, mezzo ve makro uygulamalar. M. Zubaroglu-Yanardağ, ve B. Erkoç, (Ed.), Göç ve sosyal hizmet içinde (s. 55-74). Akademisyen Kitabevi.
- Aykut, N. ve Kahraman-Güloğlu, F. (2023). Göçmenlerin sosyal uyumlarının ayrımcılığa dönüşmesine karşı çokkültürcü sosyal hizmet. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 397-412.
- Balcı, A. (2024). Yalnız annelerin evlilik ve boşanma tecrübelerinin güçlendirme perspektifinden incelenmesi: çalışan kadın örneği. Yayımlanmış Doktora Tezi. Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bayram, B. (2023). Türkiye’de göç olgusu ve geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin ekonomik ve sosyal etkileri: Konya ili örneği. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Cankurtaran, Ö., Akoğlu, G. ve Sakarya, H. (2020). Güçlenmeyi güç, güçsüzlük, baskı ve güç ilişkileri temelinde anlamak. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1913-1939.
- Çiçeksoğüt, A. (2017). Uluslararası göç hukuku perspektifinde yerinden edilmiş Suriyelilerin Türkiye’deki statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-20.

- Çiftçi, K. (2023). Göç alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki sorun ve çözümlerine yönelik alan araştırması. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çobanoğlu, A. ve Tek, S. (2022). Göç çalışmalarında sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları. T.E. Gencer, ve B. Güzel, (Ed.), Göç: göçmenlerle çalışma ve sosyal hizmet içinde (s. 187-212). Nobel Yayınları.
- Demirhan-İnceliler, (2019). 1923 yılından bugüne Türkiye'nin uluslararası göç politikaları ve sosyal-ekonomik etkileri. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Derin, M. (2024). Güçlendirme yaklaşımı temelinde sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı ilişkisi: Sosyal hizmet uzmanlarının deneyimleri. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Duyan, V. (2003). Sosyal hizmetin işlev ve rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 14(2), 1-22.
- Erbay, E. (2019). Güç ve güçlendirme kavramları bağlamında sosyal hizmet uygulaması, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 42, 41-64.
- Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.
- Erkoç, B. (2022). Güçlendirme kuramı. T. Artan, ve S. Lotfi, (Ed.), Sosyal hizmet kuramları 1 içinde. (s. 49-61). Detay Yayıncılık.
- Ertem, M. (1999). Göç ve bulaşıcı hastalıklar: *Toplum ve Hekim*, 14(3), 225-228.
- Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 37-60.
- Kahraman-Güloğlu, F. (2022). Güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde engelli kadınlar için sosyal içermede olumlu stratejiler. *Social Sciences Research Journal*, 11 (1), 143-156.
- Kara, Y. (2018, Mayıs). Mültecilere yönelik gönüllülük çalışmaları. M. Aydın (Başkan), Sosyal Hizmet Kongresi 2018: Mültecilerle Sosyal Hizmet. İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul.
- Karakaya, Ş. (2023). Türkiye'de düzensiz göçmenler, geçici korunanlar ve uluslararası korunanlar. M. Zubaroglu-Yanardağ, ve B. Erkoç, (Ed.), Göç ve sosyal hizmet içinde. (s. 271-284). Akademisyen Kitabevi.
- Karataş, Z. (2023). Göçmenlere adli alandaki ihtiyaçları ve adli sosyal hizmet. M. Zubaroglu-Yanardağ, ve B. Erkoç, (Ed.), Göç ve sosyal hizmet içinde. (s. 153-182). Akademisyen Kitabevi.
- Khatib, M., Purwar, T., Shah, R., Vizcaino, M. ve Castillo, L. (2024). Empowerment and integration of refugee women: A transdisciplinary approach. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1), 1-18.
- Klashorst, E. (2024). For the community, by the community: Refugee and migrant empowerment through co-designed leisure programmes. *Annals of Leisure Research*. DOI: 10.1080/11745398.2024.2358760.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm öne-

- rileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Lotfi, S. ve Arslançoğ, S. (2023). Göçmenlerin psikososyal ihtiyaçları ve Türkiye’de sunulan hizmetler. M. Zubaroglu-Yanardağ, ve B. Erkoç, (Ed.), *Göç ve sosyal hizmet içinde* (s. 75-92). Akademisyen Kitabevi.
- McPherson, J., Villarreal-Otálora, T. ve Kobe, D. (2019). Injustice in their midst: Social work students' awareness of immigration-based discrimination in higher education. *Journal of Social Work Education*, 57(1), 55-69.
- Miley, K.K., O'Melia, M. ve DuBois, B. (1998). Generalist social work practice empowering approach, Allyn & Bacon, Boston, 14-23.
- Neath, J. ve Schriener, K. (1998). Power to people with disabilities: Empowerment issues in employment programming. *Disability & Society*, 13(2), 217-228.
- O'Melia, M. ve Miley, K. K. (Eds.). (2002). Pathways to power: Readings in contextual social work practice. Allyn & Bacon.
- Özdemir-Ocaklı, B. ve Arslan-Özdemir, E. (2023). Göçmenlerin sosyal uyumu üzerine kuramsal ve pratik bir çerçeve. M. Zubaroglu-Yanardağ, ve B. Erkoç, (Ed.), *Göç ve sosyal hizmet içinde* (s. 55-74). Akademisyen Kitabevi.
- Özgür, Ö. (2010). Çokkültürcü sosyal hizmet: eleştirel bir bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2). 89-104.
- Saleebey, D. (1997). Is it feasible to teach HBSE from a strengths perspective, in contrast to one emphasizing limitations and weakness? Yes. *Controversial Issues in Human Behaviour in the Social Environment*, 33-48.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.
- Selçuk, O. (2021). Göç olgusuna ilişkin temel kavramlar. T.E. Gencer, ve B. Güzel, (Ed.). *Göç: göçmenlerle çalışma ve sosyal hizmet içinde*. (s. 349-369). Nobel Yayınları.
- Sheafor, B.W. ve Horejsi, C.J. (2016). Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler (D. Baran-Çiftçi, Çev. Ed.). Nika Yayınevi. (Orijinal basım tarihi 2012).
- Sirkeci, İ. ve Göktuna-Yaylacı, F. (2019). Küresel hareketlilik çağında göç kuramları ve temel kavramlar. F. Göktuna-Yaylacı, (Der.), *Kuramsal ve uygulama boyutları ile Türkiye’de sığınmacı, mülteci ve göçmenlerle sosyal hizmetler içinde* (s. 3-13). Transnational Press London.
- Solgun C. ve Durat, G. (2017). Göç ve ruh sağlığı. *Migration and Mental Health*, 3(3), 137-144.
- Şahin-Taşğın, N. (2021). Irkçılık ve ayrımcılığın önlenmesi: Türkiye’deki mevcut durum ve sosyal hizmet için öneriler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 293-315.
- Şimşek, D. (2018). Göç oranı-enflasyon-ekonomik büyüme arasındaki ilişki: en fazla göç alan sekiz ülkenin araştırılması. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Taştan, C. (2016). Uluslararası kitlesel göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler. Polis Akademisi Yayınları. 29 Ekim 2024 tarihinde <https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/uluslararasi-kitlesel-gocler-ve-turkiyee28099deki-suriyeliler.pdf> adresinden edinilmiştir.

- Teater, B. (2015). Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri (A. Karatay, Çev. Ed.). Nika Yayınevi. (Orijinal basım tarihi 2014).
- Tekin, Z. (2023). Göç ve göç yönetimi. Z. Tekin, (Ed.), Göç, afet, yönetimi ve insani yardım yönetim, strateji ve sosyal hizmet bağlamı içinde (s. 1-32). Scala Yayıncılık: İstanbul.
- Thompson, N. (2007). Güç ve güçlendirme (Ö. Cankurtaran, Çev. Ed.). Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (2014). Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak (İ. Yıldız, Ed.). Dipnot Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2000).
- Topçu, S. ve Beşer, A. (2006). Göç ve sağlık. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(3), 37-42.
- Tuncay, T. (2009). Genç kanser hastalarının hastalık deneyimlerinin güçlendirme yaklaşımı temelinde analizi: bir model önerisi. Yayımlanmış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuncay, T. ve İl, S. (2006). Sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama sosyal adalet paradigması temelinde bir özgürleştirme pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 59-72.
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 56-66.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2013). Göç terimleri sözlüğü. 29 Ekim 2024 tarihinde https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden edinilmiştir.
- Uzunaslın, Ş. ve Gökçeaslan-Çifci, E. (2019). Sosyal hizmet uygulamalarında kültürel yetkinliği geliştirmenin önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 213-230.
- Valtonen, K. (2001). Social work with immigrants and refugees: Developing a participation-based framework for anti-oppressive practice. *British Journal of Social Work*, 31(6), 955-960.
- Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). T.C. Resmî Gazete, 6458, 4 Nisan 2013. 29 Ekim 2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Yalçın, M. (2020). Kadın yoksulluğunun güçlendirme yaklaşımı odağında incelenmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, B. (2014). Bir yaklaşımın anatomisi. V. Işıksan, (Ed.), Prof. Dr. Gönül Erkan'a armağan: sosyal hizmet ve mülakat içinde (s. 183-190). Uygulama ve Geliştirme Derneği.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2014). Sosyal hizmet /sosyal çalışma bilim ve mesleğine giriş. Nar Yayınevi.
- Zastrow, C. (2016). Sosyal hizmete giriş (D. Baran-Çiftçi, Çev. Ed.). Nika Yayınevi. (Orijinal yayın tarihi 2010).
- Zubaroglu-Yanardağ, M. ve Köksal, S. (2023). Göçmenlere yönelik ayrımcılık ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamaları. M. Zubaroglu-Yanardağ ve B. Erkoç, (Ed.), Göç ve sosyal Hizmet içinde (s. 183-210). Akademisyen Kitabevi.